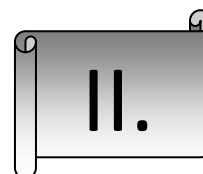

Toulky přepyšskou minulostí

Přepychy v zrcadle knih smolných

Jaký byl výkon práva v dávných dobách, jak se dotýkal života obyvatel naší obce, co o tom vypovídají dobové dokumenty? Podobné otázky jsem si kladl, když se mi dostala do rukou velmi zajímavá kniha Václava Matouše „Ortel podle práva“, kterou v roce 1997 vydalo okresní muzeum Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou, město Dobruška a Státní okresní archiv v Rychnově nad Kněžnou. Kniha přibližuje čtenářům velmi souhrnně problematiku dobušského hrdelního práva v letech 1364 – 1756.

Dozvídám se, že město Dobruška získalo hrdelní právo od feudálního pána Sezemy v roce 1364 a jeho rozsáhlý soudní obvod zahrnoval panství Smiřice a panství Opočno, k jehož dominiu náležela i vesnice **Přepychy**. Celkem pod obvod dobušského hrdelního soudu spadalo až 132 měst, městeček a vesnic od Deštného v Orlických horách přes Smiřice, Třebechovice pod Orebem a k Solnici.

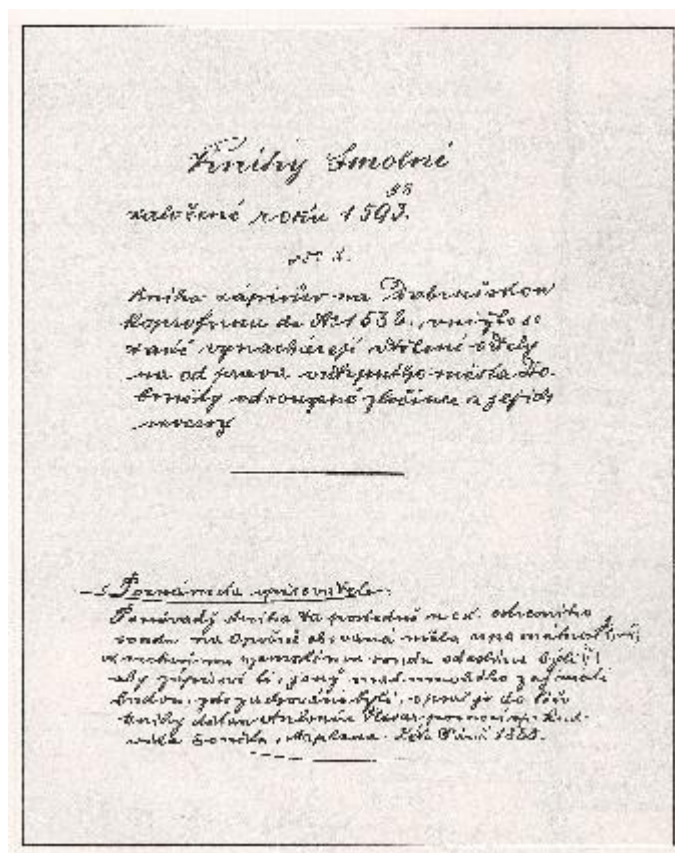

Období vlády Karla IV.

Sezema z Dobrušky udílí 26. 5. 1364 městu práva, jejichž součástí bylo i právo hrdelní (repro Jiří Šulc)

Smolné, neboli černé knihy byly zápisem výslechů a výpovědí provinilců, rozsudků a zpráv o jejich vykonání. Vypovídají o dobové krutosti, nelidském týrání, ale i o zoufalství a beznaději provinilců, stíhaných a trestaných často i surovou smrtí za činy, nad kterými se dnes (možná bohužel) ani příliš nepohoršujeme, natož abychom je vůbec trestali.

Opis smolné knihy pořízený děkanem P. Antonínem Flesarem z r. 1888

Lidé z Přepych se v zápisech objevují v roli obětí trestných činů a poškozených, ale i jako provinilci. Cizoložství a smilstvo provází lidstvo od nepaměti, přesto dřívějším záletníkům po něm nezůstávaly jen skvrny na morálce a pověsti. Za povšimnutí stojí i to, že k mužům bylo dobové právo za tato provinění shovívavější.

Období vlády Rudolfa II

3. února 1588 – Dorota Mikulášova z Přepych
smilnila s Mikulášem Zálabským jinak Hlaváčkem ze Semechnic.

Ortel: cejch, pardus a vypovězení z panství na 3 míle. Vypovězení je pod trestem zahrabání. Mikuláš Zálabský netrestán.

Cejch - vypálení znamení rozžhaveným železem; Pardus – výprask; Vypovězení – z města nebo panství na různou vzdálenost či dokonce z celého Království českého nebo ze všech habsburských držav.

1589 – druhé pololetí – Dorota Bednářčina z Přepych, panství Opočno.

Svobodná, tři nemanželské děti. Dobrovolně se přiznala k několikanásobnému smilstvu a cizoložství.

Ortel: Milost, pardus a cejch, vypovězena na 5 mil z panství.

24. ledna 1605 – Jan Ludvík z Přepych, panství Opočno

Mnoho týdnů vězněn za útěk od své manželky s jinou ženou. Utrhal hrubě na cti Mikuláši Malinovi. Na mučení vše potvrdil.

Ortel: Milost, propuštěn na rukojemství a hrdelní zápis.

Byla-li u delikventa dostatečná záruka polepšení, pak mohl být „na mnohé příměly vzácných a poctivých lidí“ nebo na dostatečnou peněžní záruku či na rukojemství odsouzen k smrti jen podmíněně na tzv. hrdelní zápis a propuštěn na svobodu. Při opakování zločinu byl trest zpravidla skutečně vykonán.

Průvodním jevem smilstva a cizoložství bylo někdy pochopitelně i nechtěné těhotenství, vedoucí spolu s neutěšenými sociálními podmínkami až k vraždám novorozeňat. I po půl tisíciletí, v době baby boxů nic nového.

Období vlády Ferdinanda II

12. září 1636 – Dorota Dvořáková z Přepych, panství Opočno

Před právem dne 21. 6. přiznala, že děcko se jí narodilo na louce u Městce, ale bylo již mrtvé. Vhodila je proto pod keř do vody. Později přiznala, že dítě bylo živé. Týž den, když jí v mučírně pohrozil kat skutečnou torturou, doznala zavraždění děcka. Na mučení dne 30. 6. vše potvrdila

Ortel: Státa mečem, zahrabána a probita kůlem.

Matěj Pánek z Meziříčí, který v říjnu téhož roku doznal smilstvo s Dorotou Dvořákovou byl vymrskán metlami z města a vypovězen z panství na 3 míle.

Tortura – mučení. Ještě krutější smrtí, určenou jenom ženám, bylo zahrabání za živa a probití kůlem. Delikventka byla v tomto případě posazena spoutaná do vykopané jámy, obložena kopřivami a bodláčím. Pak, až jí byl k srdci položen okovaný kůl, byla zahrnuta hlínou. Nato kat udeřil na kůl palicí. Tak byly trestány vražedkyně novorozeňat, travičky a čarodějnice.

Atmosféru kolem odsouzení Doroty Dvořákové přibližuje výňatek z dopisu hejtmana opočenského panství Jana Rašina z Rýzmburku, nařizující dobrušskému právu provedení popravu.

„jménem J.H.M. vám poroučím, že ihned touž Dorotu k pokání svatému napomínati a aby k svatě zpovědi šla, z hříchův svých se vyznala a Pána Boha našeho za smilování prosila. Rychtáři městskému poručíte a podle výpovědi vrchního práva oznámeným způsobem, dá-li pán Bůh, příští outerej skrze mistra popravního touž Dorotu odpraviti poručíte.“

Období vlády Matyáše

3. října 1611 – Kateřina Krčmová, krčmářka z Přepych, panství Opočno.

Na trápení 23. 9. doznala krádež ovce i to, že z návodu blíže jí neznámé kramářky strojila kouzla a čáry pomocí brouků a jejich kukel, na něž chodila v máji. Potom také vařila koření – mateřídoušku, jímž vyplachovala pivní džbánky. Na holém těle nosila pás, do něhož jí zmíněná kramářka zašila nitě a tři zrna pepře. Měl to být prostředek proti ostudě. Potom ještě přiznala cizoložství s pacholkem Jana Slánského a Pavlíčkem. Ti ji však nejprve opili. Při druhém mučení dne 3. 10. předchozí výpověď potvrdila. V poslední vůli odkázala svoji pozůstalost dobrušskému záduší, protože „...všichni přátelé její nad ní se zapomněli a nic říkat nechtějí...“
Ortel: Sřata mečem.

Mřsta spojená s výkonem dobrušského hrdelního práva

1. řp.14 – původní radnice a řatlava
2. Muřírna
3. Pranýř
4. Lehké vězení a obydlí biřice
5. Trdlice (pranýř) u kostela
6. Katovna
7. Kaple sv. Jana Nepomuckého - Popraviřtě

V dneřní době, kdy začínáme být již trochu otupělí z nejrůznějších miliardových „tunelových“ a korupčních afér, stojí za připomenutí přístup středověkého práva k „těmto“ deliktům.

14. řervence 1589 – Jan Vomáčka z Přepych, panství Opočno

Na muřidlech doznal krádeř dvou ovcí krčmářů Vaňkovi v Bolehořti, zcizení ručníce Janu Křířžovi v Přepychách a smilstvo s Dorotou Bednářovou z Přepych.

Ortel: Sřat mečem.

Období vlády Rudolfa II

✚ 5. února 1588 – Michal Polák z Osvětimi, Slezsko.

Spolu s Václavem Malinou z Přepych ukradli z hladu při vandru med z úlu. Předtím ještě na návod husopasky ukradl v Přepychách husu, ale s postiženým se vyrovnal. Útrpnému právu předán 3. 2., kde mu však mučením pouze pohrozili. Prosil o milost s tím, že se chce stát katovým pacholkem.

Ortel: Milost, propuštěn na hrdelní zápis a vypovězen na 3 míle z panství.

Období vlády Ferdinanda III

✚ 22. listopadu 1638 – Jan Sirotek z Přepych, panství Opočno.

Při řezání sekaniny ve dvoře Vranově převzal od Jiříka Hříbka větel panského ovsu, určeného k výkrmu hříbat.

Ortel: Milost, propuštěn na hrdelní zápis.

Zajímavý je v této souvislosti dopis opočenského hejtmána Jana Rašína z Rýzmburka, který v trestní věci rozkrádání ovsu z panského dvora ve Vranově nařídil propustit méně provinilého Sirotku na hrdelní zápis.

„...Na vzácné přimluvy pana Talacký a jinších mnohých poctivých, toho z Přepych Sirotku zloděje propustíte, však tak, aby na sebe hrdelní zápis, že se toho budoucně nedopustí, od čeládky ani od žádného nic přijímati, kupovati, sám krásti nebude a jestli by se co nejmenšího dopustil, tehdy aby na hrdle bez milosti, beze všeho vyslyšení právního, trestán provazem byl.“

Podobnou milost a hrdelní zápis dostala v roce 1605 Kristýna Špitlerová z Wernsdorfu v Kladsku, která přepyšské krčmářce ukradla peníze, k činu se dobrovolně přiznala a zcizené vrátila. Méně shovívavé bylo právo deset let před tím k Bartoňovi Špalkovi z Královy Lhoty, který byl za krádeže oděvních součástek v Přepychách a okolních obcích oběšen.

*

Do kategorie zločinů proti životu patřilo i žhářství, které si v tehdejších podmínkách bydlení kromě katastrofálních škod téměř vždy vyžádalo i řady lidských obětí. Trestáno bylo upálením.

Proto skončili v plamenech hranice v roce 1616 také bratři Adam a Mikuláš Holý z Levína v Kladsku. Na mučení Mikuláš doznal,

„že sou s bratrem zapálili v Přepýších třikrát krčmy Laštovičkovi, protože ho chtěl jednou Laštovička uprati a v jednom domě že položili voheň v kuchyni a když hořalo, že se díval z Čánky...“

Oheň zakládali pomocí duté kosti, v níž byl smíchán střelný prach s troudem. Bratři byli upáleni, ale nejprve jim byly dřeny ze zad řemeny a prsty rukou trhány rozžhavenými kleštěmi.

Mírněji dopadl v roce 1675 Stanislav, syn krčmáře z Přepych, který z neopatrnosti založil požár, když si ve stodole zapaloval dýmku. Byl odsouzen na 1 rok nucených prací na obecním díle.

Neradostné je pročitání záznamů v knize Václava Matouše o knihách smolných. Téměř výhradně se dotýkají osudů prostých lidí, tuláků, pacholků, děveček a služebných, lidí z nejnižších vrstev společnosti. Jejich činy mnohdy pramenily ze zoufalé životní situace nebo ze snahy o přežití. Jsem si vědom toho, že vrchnost podléhala jiné jurisdikci a její činy nejsou v regionální smolné knize zachyceny, nicméně mě napadá, jak historicky dávno se vytvářelo ono zdomácnělé „*na chudej lid musí bejt přísnost*“.

Pokud se vám tato nebo podobná kniha dostane do rukou, přečtěte si ji. Možná vás také přivede k nejednomu zamyšlení.

Z knihy Václava Matouše „Ortel podle práva“ vybral a sestavil Vladimír Zdeněk st.